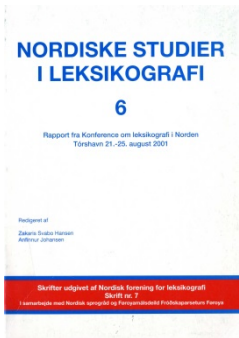

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Viden om ... Hvad rummede en (old)islandsk ordbog for fem kvarte århundreder siden?	
Forfatter:	Fiorbjörg Helgadóttir	
Kilde:	Nordiske Studier i Leksikografi 6, 2003, s. 383-390 Rapport fra Konference om leksikografi i Norden, Tórshavn 21.-25. august 2001	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Viden om ... Hvad rummede en (old)islandsk ordbog for fem kvarte århundreder siden?

In 1839 a rich Englishman by the name of Richard Cleasby came to Copenhagen and started to learn Icelandic. In the spring of the following year, 1840, he came to an agreement with his teacher, Konráð Gíslason, that they should in partnership produce an Old Icelandic dictionary. Various Icelandic students were employed on the project, and in 1847 there were a number of draft articles available for inspection. Cleasby died in the same year, but his heirs asked Konráð Gíslason to continue with the project, which he did in co-operation with various assistants. In 1854 it appears that the heirs' patience had run out and they arranged for the materials to be sent to England. What exactly these materials consisted of has been the subject of controversy ever since. In 1864, ten years later, an Icelandic philologist, Guðbrandur Vigfússon, undertook to prepare the manuscript for publication, and the dictionary was finally published in fascicle form in the years 1869-1874. A second edition, with a supplement, appeared in 1957. The paper discusses the gestation of the dictionary, which was christened 'An Icelandic-English Dictionary. Based on the Ms. Collections of the Late Richard Cleasby. Enlarged and completed by Gudbrand Vigfusson, M.A.'

I 1839 kom en velbeslået englænder ved navn Richard Cleasby til København. Han var interesseret i sprog og havde på det tidspunkt opholdt sig en hel del i Tyskland. Nu var turen kommet til Norden hvor han i København kontaktede en islænding ved navn Konráð Gíslason for at lære islandsk. I foråret 1840 blev de to enige om at Konráð skulle begynde at indsamle citatmateriale til en oldislandsk ordbog som Cleasby ville bekoste. I Cleasby's efterladte papirer er der fundet en seddel hvor følgende står: "Jeg har faaet i dag Kjøbenhavn den 22 April 1840 af Herr Richard Cleasby Halvtresindstyve Rigsbank Daler Dansk, som belønning indtil den første dag af næstkommende Juni, for et Arbed jeg har paataget mig at udrætte udelukkende for hans Brug, angaaende en Ord-bog han agter at give ud paa Islandsk og et eller flere andre sprog. Konrad Gislason". (CIV 1874 lxxix.) Værket skulle kun indeholde ord fra prosa eftersom en ordbog over det poetiske ordforråd var godt på vej. Foruden Konráð blev adskillige islændinge engageret som medhjælpere, og de næste 7 år arbejdede de mere eller mindre ihærdigt på projektet. I denne tid tog Cleasby tit på rejser, især til Tyskland hvor han dels en gang om året ca. en månedstid besøgte et kursted for helbredets skyld og dels besøgte sin gamle omgangskreds af lærde venner, men han rejste også til England hvor han besøgte familien.

Lige før Cleasby slog sig ned i København var han i Uppsala for at undersøge det berømte *Codex Argenteus*, og i den forbindelse havde han en oplevelse som er interessant i vores tid med alle mulige sikkerhedsforanstaltninger i forbindelse med opbevaring af håndskrifter. Han havde fået et anbefalelsesbrev fra en ven i Stockholm til hovedbibliotekar Schröder i Uppsala. Denne var kendt for at være vanskelig og gik under navnet 'Ingalunda'. Cleasby havde heldet med sig og blev godt modtaget af chefen, som dog på grund af rejse til Stock-

holm måtte overlade ham til sin assistent på biblioteket. Da Cleasby mødte op næste morgen kunne assistenten ikke finde nøglen til glasskabet hvori det værdifulde håndskrift befandt sig, så Cleasby måtte forlade biblioteket med uforrettet sag. Næste dag er nøglen fundet, og assistenten beslutter at tage håndskriftet med hjem, dels fordi det er mere behageligt at sidde derhjemme og bevogte det imens Cleasby arbejder med det, og dels fordi han således kan benytte sig af at have en engelskkyndig person i huset. Sådant en fremgangsmåde ville vist nok have været utænkelig ved et engelsk bibliotek, men den kan senere have inspireret Cleasby til at skrive til Den Arnamagnæanske Kommission, som varetog opbevaringen af de islandske håndskrifter, i et brev af 16. oktober 1840: "Jeg har allerede opholdt mig i nogen Tid i Kjøbenhavn og have i Sind at blive her endnu i længere Tid, for at kunne affatte en Ordbog i det gamle islandske Sprog. For ret at kunne udføre dette Arbejd, er det mig magtpaaliggende med Hensyn især til Retskrivning at have Membraner ved Haanden til fornödent Eftersyn. Jeg tager mig derfor den ærbödige Frihed at bede den Kongelige Commission om gunstig Tilladelse til at erholde til Laans og Afbenyttelse i Huset af de Arna Magnæanske Membraner fra en til to ad Gangen, da jeg skal være ansvarlig for samme (og) drage den yderste Omhue for deres vedbørlige Conservation medens de ere i min Værge". (CIV 1874 lxxxiii-lxxxiv.) Kommissionen imødekom dette ønske.

Excerpteringen til ordbogen blev som sagt udført dels fra håndskrifterne og dels fra de forhåndenværende udgaver af teksterne. Eksemplerne eller citaterne blev skrevet på sedler som derefter blev sorteret alfabetisk efter opslagsordene. Efterhånden som arbejdet skred frem blev materialet tilsyneladende delt op i ordklasser og således ført ind i dertil hørende bøger. Desuden har Cleasby haft et par foliobøger hvor han har lavet en slags ramme eller skitse til ordbogen, og som også har fungeret som en slags kontrolbøger. Den 18. maj 1842 skriver han bl.a. følgende i sin dagbog: "Left with Gislason Prepositon-book, also Verb-book ... also fourteen bundles, A to G of the slips with words upon them ... I sent to Captain Röder a deal case containing my two folio books containing skeleton of the Icelandic Dicionary". (CIV 1874 lxxxix.) I januar 1843 køber han en bog til substantiverne og én til ord med de hyppige forled 'all-, at-, jafn-, nþ-, og ó-'. I april 1847 tager Cleasby til England og får trykt en prøve af ordbogen, og den 10. maj står der i dagbogen: "Took back to-day to Taylor's the proof of the first four pages of my Icelandic Prose Dicionary, which I had set up on trial. There was, unluckily, a great deal to correct, their not understanding the language making it impossible to know where words ought to be divided at the end of a line; and not being used to my writing also no doubt does something". (CIV 1874 ci.) I efteråret 1847 bliver Cleasby syg og dør den 7. oktober samme år. Hans arvinger bad Konráð Gíslason om at fortsætte arbejdet, hvilket han gjorde de næste 7 år sammen med adskillige andre islændinge. Da man i 1854 fra København sendte arvingerne en anmodning om flere penge, tabte de tålmodigheden med islændingene og forlangte at få hele materialet sendt til England. I marts samme år havde Konráð ellers sendt en prøve af ordbogen til Jakob Grimm i Tyskland, som imidlertid på det tidspunkt arbejdede på en tysk ordbog hvis første bind netop udkom i 1854. Grimm syntes godt om prøven, men tvivlede dog på at så omfangsrigt materiale kunne rummes i kun ét bind. (Guðrún Kvaran 1991 63.)

I England blev det så englænderen George Webbe Dasent der påtog sig at se på materialet og forberede det til udgivelse. Han var bekendt med det islandske sprog og havde beskæftiget sig med den oldislandske litteratur. Han kontaktede The Clarendon Press i Oxford med henblik på udgivelse af ordbogen, og de viste sig at være interesserede. Dasent

opgav dog imidlertid udgivelsen, men 10 år senere fik han arrangeret at man engagerede en islænding ved navn Guðbrandur Vigfússon til at påtage sig opgaven. Han opholdt sig på det tidspunkt i København, men rejste til England, og i løbet af tre år fik han udrettet så meget at det første af ordbogen udkom i 1869, og i 1874 var den endelig afsluttet. Udgiften var som oprindelig planlagt The Clarendon Press i Oxford, og den hovedansvarlige dér var H.G. Liddell som mange år tidligere var med til at udgive den store græsk-engelske ordbog, som siden er gået under navnet Liddell & Scott.

Dasent skrev en lang indledning til ordbogen samt en detaljeret gennemgang af Cleasby's gøren og laden fra 1824 til hans død i 1847, baseret på hans dagbøger og korrespondance. Ifølge ham skulle det materiale som Guðbrandur fik i hænderne, have været afskrifter lavet af folkene i København. Først da Guðbrandur var godt i gang med redigeringen og første del var udkommet, skulle det originale materiale være dukket op i London hvor det kom i Dasents varetægt. Han skriver at for ikke at forstyrre Guðbrandur i arbejdet lader han det ligge uåbnet indtil det sidste af ordbogen er gået i trykken, og først da bliver det set af ham og Guðbrandur i fællesskab. Det viser sig at være tre foliobind, et med substantiver, et med verber og et med småord. Indholdet er remset op i fodnoter i Dasents indledning med Guðbrandurs initialer som underskrift. (CIV 1874 lii-liiii.) For at vise forskellen på Cleasby's materiale og den københavnske afskrift, er der i ordbogen givet et eksempel fra artiklen *mál* sb. n. (CIV 1874 cv-cvii.) Hvis man går disse artikler efter i sømmene og sammenligner dem med den endelige artikel i ordbogen, kan man konstatere følgende:

1. Cleasby's artikel begynder med en slags hoved med specialformer og hvor de to overordnede betydninger bliver præsenteret med arabertal og på engelsk: 1. *speech*, cp. *mæla*. 2. *measure*, cp. *mæla*, *to measure*. Derefter er der nyt afsnit som indledes med romertal *I*, dvs. første overordnede betydning, og derefter ny linje indledt med bogstavet *a*. Her begynder definitionen på latin og ender på engelsk, derefter er der en række citater. Så kommer der et nyt afsnit med underafdeling *b* hvor definitionen kun er på latin. I dette afsnit er der igen yderligere definitioner, hovedsagelig på latin, og indimellem er der forklaringer på engelsk og sågar dansk. Det tredje afsnit under den første overordnede definition indledes ikke med et bogstav, men er til gengæld delt op i to afsnit indledt med arabertal *1* og *2*, og definitionerne er på latin. Den anden overordnede definition indledes med romertal *II* og deles op i definitionerne *a* og *b*, begge to på latin.

Citaterne er som regel skrevet helt ud med signatur og side/linje henvisning.

2. I den københavnske forkortede version er der sket det at hovedet er blevet væk og strukturen ændret – nu er der tre overordnede definitioner *A*: *speech*, *B*: *something to be managed or transacted*, *C*: *measure*. Disse er igen inddelt i arabertal *1*, *2*, *3*, som igen inddeles i *b*, *c*, etc. Alle definitionerne er på engelsk, og citaterne er for det meste blevet skåret ned til nøgne henvisninger hvor linjeangivelse er udeladt, foruden at der er kommet enkelte nye henvisninger til.

3. I den endelige ordbog er artiklen *mál* blevet til tre opslag. Det første svarer til *A* og *B* i den københavnske version, det andet til *C* og det tredje til *A*, *3*, *i* (om runer). Her er strukturen så på den tredje måde.

Det første opslag har et hoved med en enkelt specialform, men til gengæld er der noget om etymologi, hvilket er nyt i forhold til de tidligere versioner. Artiklen har tre hovedafsnit, *A*, *B*, *C*, hvor det sidstnævnte udelukkende består af genetivsammensætninger, dvs. med *mál* som første led i gen. enten sg. eller pl. *A* har en underafdeling indledt med romertal *II*,

som igen har underordnede afsnit fra arabertal 2 til 7. *B* er inddelt i arabertalsafsnittene 1 til 7.

Det andet opslag indledes med etymologi, overordnet definition og afsnit 2 i denne. Så er der linjeskift og nyt afsnit *B* med forkortelsen Temp. som betyder temporalt, dernæst etymologi og overordnet definition, afsnit *I* med underafdeling 2, afsnit *II* og *III* uden linjeskift og underafdelinger, og artiklen slutter med et par genitivsammensætninger.

Det tredje opslag indledes med etymologi, derefter definition, og artiklen slutter med genitivsammensætninger.

Hos Guðbrandur er definitionerne kun på engelsk. Nogle signaturer har han ændret på grund af nyudkomne tekstudgivelser. Han har kun sidehenvisninger og enkelte gange kun signaturen. Sammenlignet med Cleasby's artikel er mange af citaterne forkortede, og nogle er omskrevet. Guðbrandur har en del flere citater end der er i den forkortede københavnske udgave, og mange af disse er nøjagtig de samme som hos Cleasby.

Da ordbogen blev genudgivet i 1957, skrev Sir William Craigie som stod for genudgivelsen, bl.a. i indledningen: "The manuscript dictionary compiled in Copenhagen has fortunately been preserved, so that Vigfusson's share in producing the printed work can readily be made out. For many of the words it was only necessary to make minor changes, occasionally of definitions, but more frequently of references, these being usefully altered to apply to a printed text in place of the manuscript from which they had originally been copied". (*CIV* 1957 vi-vii.)

Man fandt som sagt manuskriptet til ordbogen i arkiverne hos The Clarendon Press i 1924, og det er nu bevaret i Bodleiansamlingen i Oxford med betegnelsen *MS. Icel. C* 3-7. Det er indbundet i 5 store bind, hvilket nok ikke er oprindeligt. I alle bind kan man se Konráð Gíslasons hånd, men der er mange andre skriverhænder som kan identificeres som tilhørende hans medhjælper i København. Det første bind består af bogstaverne A-F på 540 blade, det andet af bogstaverne G-K på 628 blade. Det tredje af bogstaverne L-R på 425 blade, det fjerde udelukkende af bogstavet S på 601 blad, og i det femte bind er der så bogstaverne T-Ö, på 670 blade. I alle bind er der bemærkninger i margenen hovedsagelig skrevet med Konráðs hånd, og det er især ham der har skrevet de lange artikler. (Aðalgeir Kristjánsson 1996 29-31.) Desuden er der tilføjelser i margenen og på ekstra blade skrevet med Guðbrandurs hånd. Han har også ændret i hovedteksten og streget ud flere steder. (Ólafur Halldórsson pers. august 2001.) En sammenligning med den trykte udgave af ordbogen har vist at de engelske definitioner er blevet ændret meget, mange af citaterne er blevet udeladt, eller de er blevet forkortede, og henvisningerne til kilderne er blevet ændret.

I København findes der et andet manuskript med materiale fra ordbogen. Det har betegnelsen *AM. Accessoria* 2. Det er i 2 foliobind, sammenlagt 554 blade som er foldede således at der kun er skrevet i den indre kolonne. I disse bind er der også forskellige skriverhænder som kan identificeres med ordbogsfolkene i København. I håndskriftkataloget over den arnamagnæanske samling står der følgende: "Artikler af R. Cleasby's Icelandic-English Dictionary, efter den oprindelige plan. Indeholder artikler af K. Gíslason – navnlig ordbogens vigtigste ord – afskrevne til opbevaring her, da ordbogen i den foreløbige redaktion sendtes til England. Dette håndskrift er ved køb kommet i det Arnamagnæanske Legats besiddelse allerede 1856, men har hidtil ikke været indordnet i samlingen". (Kålund 2 609.) (Kilden til disse oplysninger hos Kålund må være et brev fra Konráð dateret 4/10 1880, nu limet

ind på indersiden af indbindingen af ordbogsmaterialets første bind, og det lyder således: Kære Ven, 'Artikler' – eller 'Nogle Artikler' – af R. Cleasby's Icelandic-English Dictionary' er formodentlig tilstrækkeligt, da Udgaven kaldes (og kan kaldes) "Cleasby – Vigfússon's Icelandic-English Dictionary". Man kunde – "Superflua non nocent" – tilføje i Parantes: "efter den oprindelige Plan".) Dette manuskript solgte Konráð for at betale af på en gæld på 150 daler!

Det første bind af det københavnske manuskript begynder med bogstaverne C og D, derefter er der udpluk af bogstaverne F, H, I, J og K. I det andet bind er der udpluk af bogstaverne N, O, P, S, U og V. Indenfor D, I og S er der en sammenhængende række ord, men ellers er det hovedsagelig store ord som er blevet skrevet ind. Hvis man sammenligner artiklerne i dette manuskript med den trykte ordbog, gør det samme sig gældende som i forhold til Bodleian-manuskriptet.

Jeg har kigget lidt nærmere på manuskriptet i København, og det er for det første påfaldende at artiklerne om bogstaverne C og D er blevet meget længere i den endelige ordbog. Det gælder iøvrigt for alle bogstaverne i alfabetet at artiklerne er meget lange. Artiklen om C er som følgende:

C, frequent in MSS., but now disused in printed Editions, is equivalent to k, except in Latin words, immediately before e, ei, ey, é, i, í, y, þ, æ or oe in the same syllable where its sound is that of an English c before e or i. – The digraph ch is equivalent to k. – As a numeral C is used, as in Latin, for 100 (compare *Sn.* 166): Í fleim tvífalda hellisskúta, sem Abraham keypti með cccc siklisörtugum, 226 c. 113. CC (i.e. tvau hundruð; compare hundrað) vöru Vm. 84. (*AM Access.* 2, I p. 1)

For det andet er der ord i manuskriptet som ikke er kommet med i den endelige ordbog, og det gælder især sammensatte ord som f.eks. **dagmálaskeið** sb. n.:

dagmálaskeið, n., the space of time about 9 o'clock A.M., or the third hour: Um d. about 9 o'clock in the morning: *Sturl.* III 4 C. *Fms.* VIII 330. (*AM.* *Access.* 2, I p. 5)

For det tredje er artiklernes struktur blevet ændret en del, og da ofte til det værre. Som eksempel kan nævnes artiklen om verbet **ilma**:

ilma and irma, v. n. and a.

I exclusion of the p. pr.,

A, v. n.,

1) to give fragrance, emit smell,

a) pers.: fiú ilmir illa thou emittent a bad smell, 619 p. 153. -

b) imp.: Ilmdi alls konar sætum grösom it smelled there

(there was the fragrance) of all kinds of sweet flowers, *Ljb.* 69 -

2) to perceive the odour (from a thing): feir mega eigi i. af aldininu, *Rb.* 346. -

B, v. a., to perceive (smell): fiefja ok i. (spelled ylma, also in the MSS.)

allan sætleik réttlætis, *Anecd.* 4 -

II p. pr. ilmandi fragrant: Ilmandi urtir, 619 p. 53. Ilmandi grös, *Sks* 48B.

Með irmandum grasum, *Sks.* 633B.

ilmaðr, adj. emitting a (good or bad) smell,

a) prop.: fiar flótti Grélöðu illa ilmat (in an imp. expression) ór jörðu, *Ísl. I* 140.-

b) fig.: Margt manna mun frá ykkur koma, froskasamt ..., sætt ok ilmat vel, *Hkr I* 137. (AM. Access. 2, I p. 379)

ILMA, ð, (irma, Sks. 633 B), *to smell sweet*; flú ilmir alla, Hom

153; ilmdi allskonar sætum grösom, Str. 69: *to scent*, fleir megu eigi

ilma af aldininu, Rb. 346: flefja ok ilma, Anecd. 4: part. ilmandi,

sweet-smelling, ilma grös, Sks. 48, 633, passim in mod. usage.

ilmaðr, adj. *sweet-smelling*: flar flótti Grélöðu illa ilmat, Landn. 140;

sætt ok ilmat vel, Fb. i. 544. (CIV 1874 313)

Da Guðbrandur Vigfússon i 1864 pátog sig at udgive ordbogen var han langt fra tilfreds med det materiale som han modtog. I et brev af 5. januar 1866 skriver han at ca. 3/5 dele af alfabetet, bogstaverne A, B, E, G, 1/2 H, L, M, R, T, U, Y, fi, Æ, Ø, var som han siger "aðeins rude short hand collection in blank quotation allt in confusione, einungis rough material til orðabókar en ekki orðabók í neinu lagi. Hinir stafirnir eru nomine non re fullgjörvir ...". (Svavar Sigmundsson 1989 300.) (Disse resterende bogstaver er de samme som ifølge indledningen til første udgaven af ordbogen var i den københavnske afskrift.) I oktober 1866, blot to år efter at han startede arbejdet, kunne han sende det første ark af ordbogen til en af sine venner, og i foråret 1869 udkom som før sagt første del af ordbogen, A-G, 224 sider, inkl. indexer, grammatik og forord, 36 sider, ialt 260 sider. Sommeren 1871 er M-Q trykt færdig og bogen er blevet på 480 sider. I slutningen af april 1873 skriver Guðbrandur til en af sine venner at nu er ordbogen endelig færdig. Den er nu på 780 sider hvoraf 10 sider er Addenda. Dertil kommer 8 sider som tilføjelse til grammatikken, nemlig en liste over verber og en liste over uregelmæssige orddannelser. Set med moderne øjne er arbejdet gået ganske stærkt.

Guðbrandur Vigfússon havde ingen erfaring med ordbogsarbejde da han pátog sig udgivelsen af ordbogen. I de ca. 9 år han arbejdede på projektet gjorde han stort set intet andet. Han kom til London, tilsyneladende uden de store engelskkundskaber, og måtte derfor bruge en hel del tid og energi bare på sproget. Det var meningen at Dasent skulle hjælpe ham med det engelske og etymologien, men det lader ikke til at de er kommet særlig godt ud af det med hinanden. Så samarbejdet gik hurtig i stå. Guðbrandur var heldig at have en erfaren mand som Liddell at rådføre sig med, og de korresponderer jævnligt med hinanden. Liddell kommer med gode råd med hensyn til ordbogens opbygning, og han råder ham til at levne god plads til rettelser og tilføjelser. De engelske oversættelser er de enige om skal være så vidt muligt "literal and vernacular English, not paraphrases", og Liddell påtager sig sammen med en anden at læse dem alle igennem. (Knowels 1980 174.)

Når man ser på de ændringer og tilføjelser der er sket i forhold til de eksisterende manuskripter i henholdsvis Oxford og København, er der fra et lexicografisk synspunkt ikke sket mange forbedringer. Udover at lave om på strukturen i artiklerne og udelade nogle ord har han tilføjet dels ganske mange poetiske ord fra den nyudkomne poetiske ordbog, *Lexicon Poeticum* af Sveinbjörn Egilsson, og dels en hel del yngre islandske ord. Behandlingen af det yngre ordforråd virker lidt tilfældig og usystematisk; nogle gange bliver ordet markeret med "(mod.)" og andre gange ikke. Inde i artiklerne nævner Guðbrandur

ofte definitioner som kun er belagt i nyere tid, og da ofte uden at markere dem anderledes end ved manglende teksthenviisning. Han har udvidet nogle artikler med materiale som i sig selv kan være interessant, men som dog snarere hører hjemme i værker af encyklopædisk art eller i tidsskriftartikler og ikke i en ordbog. Som eksempel kan nævnes artiklen om **gler** sb. n.:

GLER, n. ... the word originally meant *amber* ... quantities are found in the great deposits (in cairns and fens) of the earliest Iron Age, but only in a single instance in a deposit of the Brass Age (which ends about the beginning of our era), vide Ann. for Nord. Oldk. 1868, p. 118; and such is the sense of the word in the three places that it occurs in old heathen poems: the magical Runes were written on glass ... *glæs* also occurs twice or thrice in A.S. poetry, but not in the oldest, as Beowulf, vide Grein. For window-panes glass is of much later date, and came into use with the building of cathedrals: a Danish cathedral with glass panes is mentioned in Knytl. S. ch. 58 (year 1085); in Icel. the first panes brought into the country were probably those presented by bishop Paul to the cathedral at Skalholt in the year 1195; the ancient halls and dwellings had no windows in the walls, but were lighted by louvres and by round openings (*gluggr*) in the roof, covered with the caul (of a new-born calf, called *skjall* or *líkna-belgr*) stretched on a frame or a hoop and called *skjár*: these are still used in Icel. farms; and Icel. distinguish between the round small caul windows (*skjár* or *skjá-gluggar*) and glass windows (*gler-gluggar*) ... (CIV 1874 203-204)

Der er ofte referencer til specielt engelske forhold hvilket kan være sjovt for dem der kender til det; disse referencer er dog ikke nødvendigvis kommet fra Guðbrandur personligt, men han har videregivet dem. (Wawn 2000 344-346.) Men alt dette gør dog ordbogen til sjov læsning, for de morsomste pudsigheder dukker op hist og her. Et par eksempler:

FÓTR, m. ... *a foot* ... Icel. distinguish between various animals, and use *fótr* (*foot*) of men, horses, cattle, sheep, etc.; *hrammr* (*paw*) of beasts of prey, as bears, lions; *löpp* (also *paw*) of cats, dogs, mice; *klær* (*claws*) of birds of prey, as the raven, eagle; *hreifi* (*fins*) of a seal ... (CIV 1874 168)

púsa, að, [Lat. and Fr.], *to espouse* ... The word is now only used in the phrase, *láta pússa sig, pússa saman*; but it is slang, and cannot be said of gentlefolk. (CIV 1874 480)

Det er ikke altid let at finde en reference i den for mig at se ofte rodede struktur. Ofte er sidehenvisninger forkerte, nogle gange er de simpelthen blevet droppet. Det hænder at der er henvist til en tekst hvor ordet ikke findes. Ansvarer for disse unøjagtigheder behøver selvfølgelig ikke at være Guðbrandurs alene, og det kan først afgøres når hele håndskriftmaterialet er gennemgået. Med hensyn til definitioner er brugeren dog ikke ladet i stikken. Der er udover de egentlige definitioner mange forklaringer ved citaterne (hvilket også var tilfældet i det oprindelige materiale), og engelskkyndige har rost det engelske sprog meget, men det må bl.a. Liddell have en stor andel i.

Hvis Konráð Gíslason og hans venner havde fået lov til at gøre ordbogen færdig i sin tid, var resultatet blevet et andet. Det ville nok mere have lignet en ordbog i traditionel forstand. Det er dog først når manuskripterne i Oxford og København er blevet sammenlignet

nøjagtigt både med hinanden og med den trykte udgave at man kan få et sikkert billede af de senere ændringer.

Den 18. november 1869 skrev Konráð Gíslason i et brev: "Da den redigerede (men ikke reviderede) cleasbyske Ordbog sendtes til England (i for en 15 – 16 Aar siden?), var det alle deres eenstemmige Mening, der kjendte til Forholdene, og som yttrede sig om Sagen, at det Övrige burde blive tilbage, forat man ikke skulde udsætte det Hele for at gaae til Grunde (paa een Gang). Hvad mig angaaer, har jeg desuden aldrig troet, at Ordbogen vilde blive fuldendt noget andet Sted, end i Kjöbenhavn. At man vilde lade den udgaae i en Skikkelse, som den, hvori den nu foreligger, har jeg ikke kunnet forestille mig". (Aðalgeir Kristjánsson 1996 28.) Det skete ikke desto mindre.

Litteratur

- Aðalgeir Kristjánsson. 1996. Orðabókarstörf Konráðs Gíslasonar. *Íslenskt mál og almenn málfræði* 18, 7-36.
- Cleasby-Vigfússon. 1874. *An Icelandic-English Dictionary*. Based on the Ms. Collections of the Late Richard Cleasby. Enlarged and Completed by Gudbrand Vigfusson, M.A. With an Introduction and Life of Richard Cleasby by George Webbe Dasent, D.C.L. Oxford. (CIV 1874).
- Cleasby-Vigfússon. 1957. *An Icelandic-English Dictionary*. Initiated by Richard Cleasby. Subsequently Revised, Enlarged and Completed by Gudbrand Vigfusson, M.A. Second Edition with Supplement by Sir William Craige, Oxford. (CIV 1957).
- Guðrún Kvaran 1991. Konráð Gíslason málfræðingur og orðabókahöfundur. *Skagfirðingabók* 20, 47-70.
- Jakob Benediktsson. 1969. Íslensk orðabókarstörf á 19. öld. *Andvari*. Næf flokkur, 96-108. Reykjavík.
- Jón fiorkelsson. 1894. Guðbrandur Vigfússon. *Andvari* 19, 1-36.
- Knowles, Elizabeth. 1980. Notes on the first edition of Cleasby-Vigfússon. *Saga-Book* 20, 165-178.
- Kålund, Kr. 1894. *Katalog over Den arnamagnæanske Håndskriftsamling* 2. København.
- Svavar Sigmundsson. 1989. Guðbrandur Vigfússon as Lexicographer. *Úr Döllum til Dala. Guðbrandur Vigfússon Centenary Essays*, 287-316. Leeds.
- Wawn, Andrew. 2000. *The Vikings and the Victorians*. Inventing the old north in nineteenth-century Britain. Cambridge.